

rokulturan ĥemion“, firme kredas *Peter Blezard*, la ĉefo de *Plant Impact*: la komerca branĉo sin nun pli forte okupos pri la kvalito de la nutraĵplantoj kaj pri la ekologia saneco de la plantoj.

(*Wirtschaftswoche* 27/2009, p. 63)

Kiu enscenigis la unuan puĉon?

La unua puĉo, kiu portis tiun ĉi nomon, estis la t.n. “Zuripuĉo“ (“*Züriputsch*“) je la 6-a de septembro 1839. Ĝin lanĉis reakciaj / klerikalaj rondoj, kiuj antaŭ ĉio celis kontraŭbatali la reformon de la ŝtata eduka sistemo. La radikal-liberala urbokonsilantaro de Zuriko/Svislando nome estis decidinta, dungi “verajn“ elementlernejajn instruistojn kaj ne plu lasi al la pastroj la edukon de la junularo.

Ekde tiu ĉi Zurikpuĉo la vorto “puĉo“ apartenas al la politika pruntvortaro, ĉar okazis tio, kio diferencigas la puĉon de la ŝtatrenverso: potenc-transprenemaj grupoj ekster la registara aparato prenas, per forto, la ŝtatan “direktilon“. Kontraŭ tio, ĉe ŝtatrenverso partoprenas ankaŭ certaj partoj de la registaro. Do, la franca Napoleono faris ŝtatrenversadon – la hispana Franko puĉis. Nu, la puĉistoj de Zuriko jam en la jaro 1845 estis malaperintaj de la politika scenejo – sed la vorto “puĉo“ furoris. Kion fakte signifas puĉo? Ĉar ĝi precize komprenigas gravan politikan okazintaĵon kaj sinsekvon de eventoj, la vorto iĝis transprenita en multajn lingvojn. “*Putsch*“ estas svisa vorto, diversregione uzata kun la signifo de fortega puŝo, kolizio aŭ forta kunpuŝiĝo, krako aŭ knalo.

En Zuriko oni nomas “*Putsch*“ ankaŭ mallongan fortegan pluvovertson. Trans la svisaj landlimoj en aliajn eŭropajn regionojn portis la vorton la fama svisa literaturisto *Gottfried Keller* (1819-1870). En sia romano “La verda Henriko (“*Der grüne Heinrich*“) el la jaroj 1854/55, kiun li verkis en Berlino/Germanujo, la aŭtoro rememorigas pere de la hejmenvenanta titolheroo: “Oni vivis mezloke en vico de sangaj kaj nesangaj epokfaraj turniĝoj, elektomoviĝoj kaj konstituciaj ŝanĝoj, kiujn oni nomis puĉojn.“ “Pruvas ankoraŭ nuntempe la mondovasta lingvouzo, kiom fortan modelkarakteron tiaj okazintaĵoj en Svisujo havis“, atentigas la svisa germanisto *Peter von Matt*. Li tute pravas. Ekzistas – krom “*der Putsch*“ – ankaŭ “*le putsch*“, “*the putsch*“, “*il putsch*“, “*el putsch*“ ...

(2009-09-05/07)

Ortografi-reformo pri planedoj

De post kiam oni forprenis de Plutono la statuson de planedo, ĉiuj teleskopoj direktis sian atenton al la pretiganto de tiaj novaj vojoj: la Centro pri Malgrandaj Planedoj (*Minor Planet Centre*, MPC) en Kambriĝo ĉe Bostono, Masaĉuseco/Usono, kiu respondecas pri la registrado de malgrandaj ĉielaj korpoj en nia sunsistemo. Ĉiuj nanaj planedoj ricevas de MPC sinsekvajn numerojn tuj post kiam estas ekkonata ĝia orbito.

Kvankam la nomo Plutono jam antaŭ 78 jaroj estis donita kaj akceptita, neniam tiu ĉi astro estis ricevinta numeron. La nuna nova numero do devas esti io nekutima, io facile memorigebla, io impresa. Sed la ciferoj 10 000 kaj 100 000 jam estis fordonitaj, kiel ankaŭ ĉiuj samciferaĵoj. Sekve de tio oni proponis la nulon. “Tro negativaj asocioj“ decidis la MPC-ĉefo kaj simple ordonis iun ajn numeron ankoraŭ haveblan. Se proksimatepe oni parolas pri la nana planedo kun la numero “134 340“, vi ja scias pri kio temas – estas Plutono. Ĝi iam estis la naŭa planedo, la plej ekstera de nia sunsistemo.

Ekzistis ankaŭ deka planedo: la astronomo *Mike Brown* de la kalifornia Instituto pri Tehnologio malkovris en 2005 planedon, iom pli grandan ol Plutono, kiu ricevis la provizoran signadon 2003 UB 313. *Brown* nomis la pecegon “*Xena*“ laŭ la heroino de samnoma usona televidserio. La Nacia Aeronautika kaj Spaca Administracio (NASA) listigis la astron *Xena* kiel dekan planedon. Sed tion volis akcepti nek la Internacia Astronomia Unio (IAU) nek MPC, kiu donas sinsekvajn numerojn al nanaj planedoj. Sekve IAU decidis, ke Plutono ne plu estu naŭa planedo kaj *Xena* neniam estu la deka planedo – kaj nun ankaŭ neniam fariĝu la naŭa. Kaj MPC decidis, ke unue okazu la nombrado kaj nur poste la malkovrinto rajtas proponi nomon, kiu ĝenerale estis akceptita.

Por ke *Brown* fine kaj definitive memortenu tion en sia kapo, oni ĉi-foje decidis alie: la numero estis donita – 136 199 – sed la nomo estis malakceptita. Maldeca faro pro la historiaj dimensioj: 136 199 ja estas pli granda ol Plutono – alinome 134 340! Responde al tio, *Brown* ruze nomis sian planedon “*Eris*“ – laŭ la malnovgreka diino de malkonkordo.

(2008-10-28/29)